

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Kristendomsundervisningens innehåll

En kvalitativ studie om lärare och prästers uppfattningar

Elin Eriksson & Klara Hjalmarsson

2018

Uppsats, Grundnivå, 15 hp
Religion med ämnesdidaktisk inriktning
Ämneslärarprogrammet med inriktning mot arbete i gymnasieskolan
Religion för ämneslärare (61-90)

Handledare: David Carlsson
Examinator: Peder Thalén

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att undersöka vad lärare och präster anser är viktig kunskap inom kristendomen och vad som bör läras ut till ungdomar. Eftersom präster är betydelsefulla representanter för kristendomen ansåg vi det vara av intresse att undersöka deras uppfattningar i relation till lärares åsikter samt granska eventuella skillnader och likheter. För att undersöka dessa likheter och skillnader har två stycken frågeställningar formulerats som uppsatsen utgått från. För att under intervjuernas gång få svar på de tidigare formulerade frågeställningarna utformades fyra stycken intervjufrågor som ställdes till samtliga informanter. Den använda metoden för intervjuerna är semi-strukturerade intervjuer, vilket sedan analyserades med hjälp av en tematisk analys samt framework. Resultatet visade fler likheter än skillnader mellan lärare och prästers uppfattningar och att det viktigaste innehållet var relationer, upplevelser, kristen värdegrund, kristendomens särdrag och likheter i förhållande till andra världsreligioner samt förståelse. Inom dessa teman uppfattades ett flertal subteman där likheter och skillnader mellan de båda yrkesgruppernas uppfattningar om vad som är viktig kunskap kunde utrönas.

Nyckelord: kristendomen, kristendomsundervisning, lärare, präster, religionsundervisning, ungdomar

Innehåll

Sammanfattning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	1
1.3 Termer och begrepp.....	2
2. Metod.....	2
2.1 Val av metod.....	3
2.2 Urval.....	4
2.3 Etiska förhållningssätt.....	5
2.4 Analys av insamlad data.....	6
2.5 Tematisk analys.....	7
3. Tidigare Forskning.....	9
3.1 Vad påverkar undervisningsinnehållet?.....	9
3.2 Religionslärares kompetenser.....	10
3.3 Religiös representation i undervisningen.....	10
3.4 Norska kyrkans trosupplärning.....	11
3.5 Religiös praktik i undervisningen.....	11
3.6 Påverkansfaktorer av kristendomsundervisning.....	12
4. Teori.....	13
5. Resultat I.....	14
5.1 Relationer.....	14
5.1.1 Relationen till Gud.....	14
5.1.2 Kyrkans gemenskap.....	14
5.2 Upplevelser.....	15
5.2.1 Riter och traditioner.....	15
5.2.2 Andliga upplevelser.....	16
5.2.3 Upplevelsebaserat lärande.....	17
5.3 Kristen värdegrund.....	18
5.3.1 Etik och moral.....	18
5.3.2 Ansvar.....	18
5.3.3 Jesus som ideal.....	19
5.4 Kristendomens särdrag och likheter i förhållande till andra världsreligioner.....	19
5.4.1 Bibeln och bibelberättelser.....	19
5.4.2 Likheter och skillnader mellan övriga världsreligioner.....	20
5.4.3 Gudssyn.....	21
5.5 Förståelse.....	21
5.5.1 Förståelse för det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling.....	21
5.5.2 Förståelse för sina medmänniskor.....	22

6. Resultat II	24
6.1 Relationer	24
6.2 Upplevelser	24
6.3 Kristen värdegrund	25
6.4 Kristendomens särdrag och likhet i förhållande till andra världsreligioner	25
6.5 Förståelse	26
7. Diskussion	27
7.1 De viktigaste innehållsmässiga aspekterna i undervisningen	27
7.2 Likheter och skillnader i åsikter mellan yrkesgrupperna	28
9. Referenser	32
Bilaga 1 – Intervjufrågor	34
Bilaga 2 – Informationsbrev	35

1. Inledning

Sekulariseringen mellan Svenska kyrkan och staten är ett faktum sedan ungefärligen arton år tillbaka, trots detta finns en kvarlevande relation, bland annat i den svenska skolan. Kristendomsundervisningen är en betydande del av religionskunskapen i gymnasieskolan, vilket tydliggörs i det centrala innehållet för Religionskunskap 1 där kristendomen exklusivt benämns vid namn (Skolverket 2011). Svenska kyrkan har tidigare ansvarat för kristendomsundervisningen för det svenska folket, men idag är det den svenska skolan som ansvarar för religionsutbildningen där kristendomen ingår bland fler världsreligioner samt andra trosuppfattningar (Olivestam 2012 s. 10–11). Svenska kyrkan står än idag för en del utbildning inom kristendomskunskap och då främst i form av konfirmationsundervisning och predikningar, men även i dialog med de som söker sig till kyrkan för att samtala om olika frågor gällande religiositet och livsfrågor.

Präster inom Svenska kyrkan är viktiga representanter för kristendomen i Sverige och religionskunskapslärare ansvarar för religionsutbildningen i den svenska skolan. Både gymnasielärare och präster möter i sitt yrke ungdomar och inom båda yrkesgrupperna är kristendomsundervisning av olika slag och med olika syften en central del av arbetet. Inom båda dessa yrken sker ett urval baserat på vad prästen eller läraren i fråga anser vara betydande för undervisningen samt vad som inte är lika relevant för ungdomar att känna till och få kunskap om gällande kristendomen. Därför anser vi det vara av intresse att undersöka vilka uppfattningar som finns gällande kristendomsundervisningen i den svenska skolan och om det finns någon skillnad mellan vad dessa två yrkesgrupper anser är viktigt att undervisningen innehåller.

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka om det finns någon skillnad mellan vad lärare i religionskunskap på gymnasiet anser är väsentligt att ta upp i undervisningen, kontra vad präster i Svenska kyrkan anser är viktigt att gymnasieelever får ta del av inom kristendomen som religion. Då präster är betydande representanter för kristendomen i Sverige och innehar stora kunskaper i ämnet vill vi undersöka vad de anser ska läras ut om kristendomen i gymnasieskolan. Eventuella skillnader och likheter samt vad dessa i

sådana fall består av granskas, vilket kan vara intressant ur faktumet att båda yrkesgrupperna arbetar inom samma ämnesområde, men med olika perspektiv och syften.

- Vad anser gymnasielärare i religionskunskap respektive präster inom Svenska kyrkan vara de viktigaste aspekterna i kristendomsundervisningen på gymnasienivå i svenska skolan idag?
- Vilka eventuella skillnader och likheter kan urskiljas mellan präster och lärares uppfattningar?

1.3 Termer och begrepp

Ungdomar, lärare och präster är vanligt förekommande termer i föreliggande uppsats och har använts utifrån de definitioner som presenteras här. När *ungdomar* omnämns syftar det till människor i ungefärlig gymnasieålder, alltså mellan åldrarna 15–19. Denna definition har dels uppkommit i och med intervjuerna med präster där konfirmation och vad som anses vara viktiga ämnen att förmedla i den situationen diskuterades. Åldern för konfirmering är cirka 15 år. Definitionen baseras även på uppsatsen syfte, som i denna kontext handlar om uppfattningar kring vad gymnasieelever bör lära sig om kristendomen. Av den anledningen innefattas även åldern 16–19 i begreppet ungdomar, då det är i denna ålder gymnasietiden vanligtvis sker.

I denna uppsats innebär *lärare* behöriga religionskunskapslärare verksamma på gymnasiet. Lärare medverkande i denna uppsats arbetar för närvarande i svenska gymnasieskolor och har Religionskunskap 1 som kurs. *Präster* är här definierat som präster verksamma inom den Svenska kyrkan, de deltagande präster är utbildade samt aktiva i sin tjänst. Det förekommer att begreppet *sekularisering* benämns och syftar då enbart till att kyrkan är separerad från staten.

2. Metod

Den metod som användes i uppsatsen för att generera ett empiriskt material är av kvalitativ karaktär, mer specifikt semistrukturerade intervjuer. Intervjuerna hölls med fem präster verksamma inom Svenska kyrkan samt med fem gymnasielärare i

religionskunskap, samtliga verksamma inom samma mellanstora stad i Sverige. Detta kommer således inte att frambringa en generaliserande beskrivning av ämnet i fråga. Samtliga intervjuer bestod av totalt fyra intervjufrågor för att behålla ett koncentrerat och konkret innehåll, men varje intervjufråga var öppen för följdfrågor till varje enskild informant för att möjliggöra förtydliganden och eventuella motiveringar.

2.1 Val av metod

Vi valde att arbeta utifrån kvalitativ metod eftersom vi ansåg metoden vara lämplig utifrån vårt valda ämnesområde. Den kvalitativa metoden fokuserar på innebörder och meningar hos människor och/eller företeelser med syftet att tolka dessa (Alvehus 2013 s. 20–22). Syftet med vår uppsats är att redogöra för två olika yrkesgruppers uppfattningar gällande kristendomsundervisning för ungdomar vilket innebär att intresset ligger i individens egna föreställningar om vad som är relevant att fokusera på i religionsundervisningen. Då vi är intresserade av individens egna uppfattningar och tankar kring religionsundervisning snarare än att presentera en generaliserande bild av präster och lärares uppfattningar föll det sig naturligt att genom intervjuer möta dessa individer och undersöka deras egna åsikter och tankar kring kristendomsundervisningen.

Vi använde oss av semistrukturerade intervjuer för att samla in data, då detta är en flexibel intervjumetod som ger frihet till såväl de som intervjuar samt informanterna (Bryman 2011 s. 413). Den semistrukturerade intervjun bygger på följdfrågor, eller andra frågor som förutsätter ett aktivt lyssnande för att möjliggöra för följdfrågor baserade på informanternas svar (Kvale & Brinkman 2014 s. 180). En semistrukturerad intervju är likt namnet antyder en intervju utan tydlig och strukturerad form. Viss uppbyggnad av intervjun finns dock, förslagsvis med en intervjuguide eller frågeschema. Under de intervjuer som vi utförde användes en intervjuguide (se bilaga 1.) Vad som vidare karakteriserar en semistrukturerad intervju är möjligheten att ställa följdfrågor till informanten då intervjuens innehåll och ämne kan variera beroende på informantens svar (Bryman 2011 s. 412).

2.2 Urval

De urval som gjorts har varit målinriktade, en urvalsteknik Bryman beskriver och som ofta används inom kvalitativa undersökningar som syftar till att göra sitt urval baserat på den forskningsfråga som undersöks (2011 s. 434). Eftersom vår undersökning berör kristendomsundervisning på gymnasienivå kontaktade vi enbart lärare verksamma inom detta område samt präster inom Svenska kyrkan.

Tidigt uppmärksammades en svårighet i att få tillgång till möjliga informanter som kunde intervjuas i egenskap av gymnasielärare. Ett visst bekymmer fanns i det faktum att direkta e-postadresser till lärare saknades på flertalet skolor och vi fick då kontakta skolans administration och be dem vidarebefordra vår förfrågan till behöriga religionslärare. På de skolor där vi kontaktade administrationen fick vi enbart återkoppling från en expedition vilket genererade en lärare villig att delta. Efter några dagars betänklighet skickades en påminnelse ut, dock utan vidare svar. Detta kan eventuellt bero på tidsbrist hos de tilltänkta informanterna eller att de saknade intresse för att låta sig intervjuas. Lärare från samtliga gymnasieskolor inom staden där undersökningen utförts fick förfrågan om att delta. I de fall där lärarna kontaktades direkt via sina e-postadresser fick vi svar från tre stycken villiga att medverka. Den femte och sista läraren som intervjuades kontaktades med hjälp från informantens kollegor.

De präster som intervjuades för vår undersökning kontaktades via e-post och vi fick direkt positiva besked om medverkan, med enbart ett undantag. I det fallet kontaktades en ny informant som direkt valde att medverka. Prästerna valdes ut med hänsyn till tillhörighet i församlingar, där vi försökte uppnå en variation och präster från fyra olika församlingar inom samma stad utgjorde till slut urvalsgruppen av präster. Förutom verksamhet inom olika församlingar togs inga andra aspekter eller egenskaper i beaktning. Inom gruppen lärare finns även en variation gällande olika kommunala och friskolor i staden, trots svårigheterna att finna deltagande lärare. Urvalet som gjordes inom denna undersökning är främst utifrån en bekvämlighetsprincip, där deltagarna är de som fanns tillgängliga, alternativt utvalda enbart på grund av deras profession. Detta med undantag för variation inom olika församlingar och gymnasieskolor. Ett bekvämlighetsurval behöver nödvändigtvis inte ha negativ inverkan på undersökningen,

utan kan fortfarande ge ett gott resultat (Bryman 2011 s. 194–195). Anledningen till vårt val av ett bekvämlighetsurval matchar Brymans beskrivning av orsaker till användningen, där det beror på svåråtkomlighet till personerna i fråga och/eller att ett medvetet representativt urval inte är av större vikt (2011 s. 433).

2.3 Etiska förhållningssätt

Samtliga informanter fick samma information innan intervjun påbörjades. Ett informationsblad delades ut med våra kontaktuppgifter samt allmän information om vårt syfte med intervjun, sekretess samt upplysning om att intervjun kommer att spelas in (se bilaga 2.) Vi utgick från Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002 s. 6–8). Gällande Vetenskapsrådets informationskrav informerades samtliga informanter redan vid första kontakt. Detta förtydligades sedan i det informationsbrev som vi lämnade ut till samtliga personer som vi genomförde en intervju med. Varje enskild informant fick information om uppsatsens syfte och vad deras medverkan kommer att resultera i, att varje intervju är anonym samt att den data som samlas in under intervjuerna endast kommer att användas i uppsatsen i fråga och att allt inspelat material kommer att förstöras efter att uppsatsen är inlämnad och godkänd.

Samtyckeskravet uppfylldes i och med det informationsbrev som lämnades ut till samtliga informanter. Då alla informanter var myndiga behövdes inget godkännande från vårdnadshavare. Varje informant fick ta del av informationen gällande deras rätt att när helst de än önskar avsluta intervjun samt att det även var möjligt att efter avslutad intervju återkalla sin medverkan utan vidare förklaring (Vetenskapsrådet 2002 s. 9–10). Konfidentialitetskravet behandlar sekretess och skydd av känsligt material såsom personuppgifter samt övriga uppgifter som kan resultera i att informationen som lämnas under intervjutillfällena kan härledas till en enskild grupp eller individ (Vetenskapsrådet 2002 s. 12). Den information som varje enskild informant gav oss kan inte ses som etiskt känsligt material, men skydd av personuppgifter samt anonymitet i uppsatsen är ändå av stor betydelse. För att skydda informanterna figurerar inga personnamn eller namn på specifika arbetsplatser i uppsatsen och det insamlade materialet i form av anteckningar och inspelningar har förvarats så att inga obehöriga kunnat få tillgång till det. Namnen på varje informant har ersatts med personens yrke samt ett nummer för att

skydda varje informants identitet samt arbetsplats. Även detta fick samtliga informanter information om i det informationsbrev som delades ut innan intervjun påbörjades.

Det fjärde och sista forskningsetiska kravet, nyttjandekravet, innebär i korthet att de uppgifter som samlas in från enskilda informanter endast får användas i forskningssyfte och inte under några som helst omständigheter spridas vidare (Vetenskapsrådet 2002 s. 14). Även detta krav uppfylldes och informerades om i det informationsbrev varje informant fick ta del av innan intervjuerna påbörjades. I informationsbrevet framgår det med all tydlighet att de ljudinspelningar som tagits upp under varje intervju kommer att raderas när uppsatsen i fråga är inlämnad samt godkänd.

2.4 Analys av insamlat data

Vi har valt att utgå från Johan Alvehus bok *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok* och då främst Alvehus tre grundläggande arbetssätt för att arbeta med vårt insamlade material (Alvehus 2013 s. 110). För att för att starta analysprocessen av intervjuerna började vi med att noga lyssna igenom samtliga inspelningar av de genomförda intervjuerna, ibland flertalet gånger. Genom att lyssna på de inspelade intervjuerna uppmärksammades ett antal nyckelord och fraser som genererade en sammanfattande bild av de genomförda intervjuerna. Med hjälp av nyckelorden och de transkriberade delarna kunde ett antal teman bestämmas genom att utgå från våra tidigare formulerade frågeställningar och i den inspelade intervjun söka svar på varje enskild frågeställning. Därefter påbörjades ett urval där de funna temana reducerades utifrån relevans för uppsatsen syfte. De kvarstående temana analyserades därefter med hjälp av en tematisk analys samt *framework* som arbetsmetod (Bryman 2011 s. 528).

Vi upptäckte tidigt att det inte fanns någon betydelse med att transkribera hela intervjuerna, utan valde att transkribera valda delar. Det är vanligt förekommande att delar av en intervju inte är användbara i undersökningens syfte och det finns därmed ingen relevans i att transkribera helheten. Det finns nackdelar med att inte transkribera, då möjligheten för att förbise information ökar, samt att det i slutändan kan bli ett mer omfattande arbete då intervjuerna kan behöva genomgå ytterligare granskning i ett senare skeende (Bryman 2011 s. 432).

Efter att ha lyssnat igenom de inspelade intervjuerna ett flertal gånger kunde ett antal nyckelord och teman urskiljas. Därefter utgick vi ifrån de tidigare formulerade intervjufrågorna och skrev ner nyckelord, teman och transkriberade citat för varje frågeställning varje enskild informant svarat på. När citat, teman och nyckelord skrivits ner för varje informant började vi att färgkoda dessa. Liknande innehåll fick en egen färg där alla nyckelord och citat färgkodades i samma färg för att på så sätt skapa en struktur för informanternas svar. Därefter konstruerades fem olika teman där varje tema färgkodades i en egen färg. Inom dessa teman skapades sedan subteman. De fem olika temana och de subteman fördes sedan in i fem olika matriser med rubrikerna relationer, upplevelser, kristen värdegrund, kristendomens särdrag och likheter i förhållande till andra världsreligioner samt förståelse. Under varje subtema i matrisen fördes nyckelord och begrepp in i överensstämmande kolumn för den informant som uttryckt det.

Huvudtema	Subtema 1	Subtema 2	Subtema 3
Informant 1			
Informant 2			
Informant 3			
Informant 4			

Figur: arbetsmetoden *framework* vid tematisk analys

2.5 Tematisk analys

Tematisk analys bygger på ett sökande efter teman och den strategi som ofta används inom tematisk analys är ett tillvägagångssätt som kallas för *Framework*. Framework är en metod som med hjälp av matriser ordnar och systematiserar insamlad data genom att finna teman och subteman och därefter ställa upp dessa i en matris för att på så sätt se återkommande motiv i den insamlade datan. För att finna teman och subteman i den aktuella datan krävs det att materialet granskar vid ett flertal tillfällen. När ett tema är konstruerat kan detta komma att delas upp ytterligare, där det ursprungliga temat kallas för kärntema och subteman namnges utifrån innehåll. Detta sätts sedan in i matrisen och olika celler bildas där väsentliga delar av datan, olika citat eller kodord, sätts in. Det

material som placeras i cellen bör med fördel återge var i texten som utdraget är taget ifrån, bibehålla informantens egna formuleringar samt vara kortfattat. Framework bildar således en slags tabell där deltagarnas citat eller kodord sätts in i celler utefter sitt kodade namn samt subtema utefter utdragets natur (Bryman 2011 s. 528-529).

De teman som utrönats ur datan kan återfinnas på olika sätt, antingen identifieras de genom repeterade teman eller ord, teorirelaterat material där termer kopplade till samhällsvetenskapen återges eller språkliga kopplingar där fraser relaterade till orsakssamband kan vara av intresse. Även likheter och skillnader mellan informanternas svar kan utgöra en tematisk indikation (Bryman 2011 s. 529). Bryman nämner även lokala typologier eller kategorier, metaforer och analogier, övergångar samt saknade data som övergripande indikationer på teman (2011 s. 529).

3. Tidigare Forskning

Att finna tidigare forskning till föreliggande uppsats har varit förenat med svårigheter, då det är ett tämligen outforskat område. Det saknas forskning om relationen mellan lärare och präster i undervisningsfrågor, därför har forskning inom olika ämnesområden undersökts. Några didaktiska studier har genererat relevant information, där val av innehåll i undervisningen har presenterats, dock utan konkreta specifikationer och har således använts som övergripande principer. Inom ramen för didaktik har Olivestam, Roos och Falkevalls studier tjänat som tidigare forskning, Jackson tar upp samarbete mellan religiösa ledare och lärare samt motiverar betydelsen av detta. Wiréns undersökning representerar kristna aspekter av undervisning och Fancourt diskuterar olika aspekter av kristendomsundervisning i England.

3.1 Vad påverkar undervisningsinnehållet?

Falkevall skriver i sin rapport *Hur formas undervisningen - En studie av lärares tänkande om sitt handlande inom skolämnet religionskunskap* om vilka faktorer som påverkar respektive inte påverkar innehållet i religionsutbildningen. Falkevall har valt ut nio olika högstadieskolor och där genomfört intervjuer med totalt nitton verksamma högstadielärare inom ämnet religionskunskap. Den intervjufråga Falkevall ställde till samtliga informanter var: Vilka två till tre arbetsområden anser du vara viktigast i religionskunskapen? Varför? (Falkevall 1995 s. 12). Syftet med intervjuerna var att få fram vilka huvudsakliga aspekter som påverkade innehållet i undervisningen. Totalt gav intervjuerna i fråga sex påverkansfaktorer varav tre faktorer påverkade religionsutbildningen i hög grad vilka Falkevall valde att kalla för *centrala påverkansfaktorer* medan tre påverkansfaktorer inte påverkade innehållet i utbildningen och kallades av Falkevall för *perifera påverkansfaktorer*.

Resultatet av intervjuerna visade att de tre påverkansfaktorer som minst påverkade och formade informanternas religionsundervisning i skolan var läroplanen, läroboken samt kollegorna. De centrala påverkansfaktorerna som var det informanterna för undersökningen i fråga menade påverkade innehållet i religionsutbildningen i hög grad var samhället, lärarens egen personlighet samt eleverna.

3.2 Religionslärares kompetenser

I sin bok *Religionsdidaktik - Om perspektiv, teori och praktik i religionsundervisningen. Handbok för religionslärare* talar författaren Carl E. Olivestam om religionsämnet och hur ämnet under många år varit föremål för stora förändringar. Samtidigt har en diskussion förts gällande ämnets relevans vilket gjort att Olivestam menar att ett särskilt didaktiskt förhållningssätt är av stor betydelse för religionskunskapen (Olivestam 2012 s. 5). Som nämndes diskuteras främst de förändringar som skett över tid och hur detta har påverkat ämnet och vad som krävs av ämnet i fråga samt de undervisande lärarna för att ämnet ska vara relevant för de elever som undervisas i religionskunskap.

Olivestam menar att det finns ett flertal olika kompetenser varje lärare bör besitta som är förenade med yrkesrollen vilket författaren benämner som kognitiv kompetens, kulturell kompetens, kommunikativ kompetens, kreativ kompetens, social kompetens samt didaktisk kompetens (Olivestam 2012 s. 52). Genom dessa kompetenser menar författaren att läraren kan involvera eleverna i undervisningen och på så sätt göra undervisningen mer upplevelsebaserad vilket ska stimulera eleverna till en djupare förståelse för de religiösa företeelser som undersöks (Olivestam 2012 s. 55). Olivestam menar vidare att besök i autentiska religiösa miljöer såsom kyrkor och tempel är positivt för elevernas inlärningsförmåga (Olivestam 2012 s. 57–58).

3.3 Religiös representation i undervisningen

Professor Robert Jacksons *Religious education - an interpretive approach* behandlar grundläggande problem inom religionsundervisningen i Storbritannien. Författaren kritiserar en vanlig undervisningsform som grundar sig i fenomenologin och framhäver istället en tolkande ansats. I ett projekt med syfte att utveckla religionsundervisningen med en tolkande ansats har Jackson inspirerats av antropologi och hermeneutik. Projektets mål var att utveckla en alternativ läroplan med tillhörande metoder och material, där det bland annat ansågs vara viktigt att yrkessamma människor inom religiösa samfund var delaktiga i utbildningen. Exempelvis kan präster vara medskapare av läromaterial, delta på lektioner eller fungera som hjälp och inspiration för läraren. Detta anses vara relevant därför att den religiösa människan inte är ett studieobjekt, utan besitter relevanta kunskaper och synvinklar för undervisningen (Jackson 2002 s. 134 - 135). Jackson menar alltså att det är viktigt med representation av religiösa företrädare i religionsundervisningen, då det delvis är dessa människor som undervisningen handlar

om. Representationen behöver nödvändigtvis inte bestå fysisk närvaro, utan kan utgöras av godkännande av läroböcker, där enstaka ordval kan ge missvisande intryck av religionen i fråga (2002 s. 107–108).

3.4 Norska kyrkans trosupplärning

Som bidrag i serien *Forskning för kyrkan* har Jakob Wirén skrivit *Utmaningsdriven undervisning - hur kyrkan kan dela tro och liv idag* som undersöker hur Svenska kyrkan kan förbättra sin undervisning och mission. Wirén skriver inledningsvis att kunskapen om den kristna tron ständigt minskar (2017 s. 13) och vill således undersöka hur svenska kyrkan kan arbeta för att förbättra detta. Norska, Engelska och Amerikanska kyrkans missions- och utbildningsarbete granskas för att möjligen kunna bidra med inspiration till hur Svenska kyrkans uppdrag kan utvecklas. Norska kyrkans *trosupplärning* fungerar som ett exempel för utbildning riktad till barn och ungdomar som är medlemmar i kyrkan, där kyrkan har kontinuerlig kontakt från att barnet föds tills att det fyller arton. Trosupplärningen är uppdelat i tre åldersspann; de första levnadsåren, barndomsåren och ungdomsåren som riktar sig till åldrarna 13 till 18. Under ungdomsåren är konfirmationen ett viktigt inslag, men lika stor tid åläggs annan undervisning. Den norska trosupplärningen har en nationell läroplan i vilket bland annat innehåll, omfång och mål återfinns (Wirén 2017 s. 60–64).

Den undervisning som är riktad till ungdomar ska fokusera på existentiella frågor kopplade till kristendomen samt bland annat utveckla en personlig trygghet, beslutsfattande, lärljungaskap och efterföljelse, deltagande samt att ungdomarna skall “etablera en reflekterad helhetsförståelse av kristen tro i relation till den egna livshistorien och framtiden. Kristen tro i praxis med betoning på gudstjänst och i samverkan med andra aktiviteter för ungdomar” (Wirén 2017 s. 64). Det huvudsakliga samt viktigaste innehållet i trosupplärningen Guds kärlek i Jesus Kristus. Utöver denna aspekt beskrivs även kyrkans tro och tradition samt kristen tro i praktiken vara övergripande innehåll (Wirén 2017 s. 70 - 73).

3.5 Religiös praktik i undervisningen

I boken *Religionsdidaktik - Mångfald, livsfrågor och etik i skolan* menar författaren Lena Roos att religiösa texter av olika slag är av stor betydelse för människans allmänbildning. Roos menar att människor som lever i det svenska samhället inte kan

relatera till samt förstå viss konst, anspelningar i litteraturen samt urskilja religiösa teman i den musik som spelas om människor saknar kunskap om bibliska berättelser. Roos menar alltså att kunskap om de bibliska texterna är avgörande för att förstå den egna samtiden och de kulturella preferenser människor på olika sätt tar del av (Roos 2011 s. 143). Roos menar vidare att praktisk användning av olika religiösa föremål är att föredra i undervisningssammanhang eftersom det skapar en större förståelse samt respekt för religionen i fråga. Precis som upplevelser i form av möten med religiösa föremål är positivt för elevers inläring är även studiebesök och den upplevelse besöket innebär positivt. Roos menar att studiebesöket gör att eleverna tar in kunskap med fler sinnen än vad de skulle göra vid en mer traditionell undervisning. Eleverna får i flera fall lyssna, se, dofta och äta vilket resulterar i en djupare förståelse och Roos menar att eleverna lättare minns vad som lärts ut under tiden för studiebesöket (Roos 2011 s. 146–204).

3.6 Påverkansfaktorer av kristendomsundervisning

Nigel Fancourt skriver i en artikel om kristendomsundervisning och vad som är bidragande faktorer till dess utformning i den engelska skolan. Fancourt redogör för en stor mängd forskning inom området som utrönas i tre huvudområden varav två är relevanta för denna uppsats. Det första huvudområdet är lärares motiv som är baserat på deras intentioner, erfarenhet samt personlig religiös övertygelse. Fancourt fokuserar även på strategier och tillgångar, såsom pedagogiska och didaktiska kunskaper samt hur detta påverkar elevernas inläring (2017 s. 123). Vad som påverkar lärarens undervisning inom kristendomen är enligt den forskning som Fancourt redogör för lärarens pedagogiska undervisningsmål, där kognitivt engagemang och nyfikenhet beskrivs vara det vanligaste bland lärare för äldre elever. Lärarens religiösa övertygelse menades påverka undervisningen genom att stödja lärarens kunskaper inom ämnet, där även erfarenhet bidrog till ökad kunskap och således utgjorde skillnader i undervisningen. Enligt Fancourts undersökning undervisar lärare med olika strategier beroende på vilket undervisningsmål de finner mest relevant. Exempelvis är studiebesök vanlig undervisningsmetod för de lärare som anser att kunskap och förståelse för religioner är väsentligt för ungdomarna. Det framgår även att beroende av lärarens pedagogiska preferenser förmedlas olika kunskaper inom kristendomen, dock fastställdes tre huvudteman; Jesus, kyrkan och bibeln (Fancourt 2017 s. 124–125).

4. Teori

Med en viss modifiering kommer uppsatsens teoretiska ansats att utgå ifrån Klafkis *Kritisk-konstruktiva didaktik*. Denna teori grundar sig i frågeställningen *Vad gör innehållet i en kultur till ett pedagogiskt motiverat innehåll i skolans undervisning och inläring?* För att besvara frågeställningen har Klafki formulerat åtta teser.

Undervisningens mål är att genom innehållet skapa självbestämmande, medbestämmande samt solidaritet hos eleverna (Klafki 1997 s. 220). Utifrån denna didaktiska teori kommer uppsatsen att fokusera på innehållsliga aspekter, då utförande och motivering inte ter sig särskilt relevant för vår undersökning. Av de didaktiska frågorna *Vad, hur & varför* kommer *vad* att vara utgångspunkt för uppsatsens teori.

Enligt den kritisk-konstruktiva didaktiken formas innehållet i undervisningen ständigt av att någon i en viss instans har fattat ett beslut. Beslutsfattande finns från såväl makronivå, där läroplaner och nationella styrdokument fastställs, till mikronivå där den enskilde läraren tar beslut om vilken information samt ur vilket perspektiv som görs tillgänglig för eleverna. Denna utgångspunkt är överordnad andra val inom undervisningen, exempelvis tillvägagångssätt. Det val av innehåll som görs av lärarna kan bero på deras personliga erfarenheter, intressen eller åsikter, men även önskemål från elever samt aktuella händelser (Klafki 1997 s. 221–222). Klafki menar i sin teori att det är genom undervisningsinnehållet samt hur det behandlas, framförs och representeras målet med självbestämmande, medbestämmande och solidariska medborgare förverkligas (1997 s. 222). Den demokratiska eftersträvan som Klafki förespråkar i sin teori är inte en direkt verkan av den didaktiska undervisningen som här beskrivs, utan förmågor som ungdomarna själva utvecklar, men då i samband med den undervisning som bedrivs (Klafki 1997 s. 220).

Den teoretiska tillämpningen i föreliggande uppsats utgår från att lärarna redogör för vad de anser är viktig kunskap samt att det är detsamma som de undervisar om inom kristendomen. Detta baseras på beslut som fattats, både läroplaner och deras egna uppfattningar. Resultatet analyseras genom teorin att undervisningen ska generera självbestämmande, medbestämmande och solidariska medborgare. Genom ett induktivt perspektiv har vi i resultatets andra del inte utgått från premissen *att* det faktiskt finns någon skillnad utan istället undersöka *om* det finns någon skillnad mellan lärare och prästers uppfattningar.

5. Resultat I

I resultatets första del kommer de övergripande svar som framkommit under de totalt tio genomförda intervjuerna att redogöras för. Varje tema efterföljs av ett antal subteman där informanternas svar kategoriserats efter den tematiska analysmodellen. Dessa teman och subteman kommer att redogöras för under resultatets första del och är generellt utformade utifrån svarsdata som framkommit, oavsett representation från yrkesgrupper.

5.1 Relationer

Ett av de teman som framkom vid analysen var relationer, där såväl lärare och präster nämnde relationen som en viktig aspekt av kristendomen. Inom detta tema kunde relationen till Gud, relationen till sina medmänniskor samt kyrkans gemenskap att urskiljas som subteman. Ett flertal gånger under intervjuerna benämndes *relation* som en väsentlig del av kristendomen utan att specificera vad som åsyftades. Dessa placerades således inte in under någon underkategori, men hänvisar till att relationer anses vara ett betydelsefullt ämne att undervisa om inom kristendomen.

5.1.1 Relationen till Gud

Ett tydligt subtema som kunde urskiljas inom temat relationer var relationen till Gud. Ett flertal av de informanter som intervjuades för uppsatsen menade att en betydande aspekt av kristendomen är relationen mellan Gud och skapelsen, vilket främst innefattar människan och att detta var betydande för ungdomar att få kunskap om. Relationen mellan Gud och människa innefattar även Jesus Kristus och den kärlek Gud visade för skapelsen samt den relation som skapades när Gud kom ner till jorden i mänsklig form. Präst fyra förtydligar den kärlek Gud har gentemot skapelsen genom att tala om Guds kärlek på ett sätt som gör att den alltid är tillgänglig och att det är av stor betydelse att vara medveten om det. "Gud stänger ingen ute och det är aldrig försent". Präst fyra menar att relationen mellan Gud och skapelsen bygger på kärlek och att denna kärlek alltid är tillgänglig för människan att ta del av.

5.1.2 Kyrkans gemenskap

Med kyrkans gemenskap åsyftas ungdomars förhållande till kyrkan och människor verksamma där. Ur kristendomens innehållsmässiga perspektiv innebär detta en vilja att ungdomar skall vara medvetna om kyrkans öppenhet och gemenskap, att det finns en plats för dem att vända sig till oavsett ärende. Präst tre beskriver gemenskapen som att

“kyrkan kan vara en trygghet där man kan prata om saker” samt förespråkar samtal och gemenskap. Kyrkans trygghet är även någonting präst två talar om. Präst ett förespråkar kyrkans gemenskap samt den tillhörande känslan en tro kan innebära.

...för religion är ju relation som allt annat. Som handlar om människor som tror på någonting och det är roligt att ha en gemenskap i sin tro och det är fint att haka upp sitt liv på olika system så att man, som kan bära en genom liv och död så att säga, genom sorg och glädje.

Präst ett tar i detta citat upp den samhörighet troende emellan kan uppleva i och med delad trosuppfattning där den religiösa övertygelsen utgör grunden för gemenskapen. Ur perspektiv för utbildning anses det alltså viktigt för ungdomar att vara medvetna om att en kristen tro innebär en gemenskap som präst ett beskriver som rolig. Återkommande bland informanternas svar för vad som anses vara viktiga kunskaper inom kristendomen inom ramen för kyrkans gemenskap är insikten om att det inte finns några särskilda måsten för att bli accepterad och välkomnad i kyrkan. Präst tre säger “det finns inget minimikrav på vad man minst måste tro på och det finns inget rätt svar, det finns liksom bara en gemenskap och en relation egentligen”, vilket ytterligare pekar på betydelsen av kyrkans gemenskap samt att kyrkan inte ställer krav på individen.

5.2 Upplevelser

Under de intervjuer som genomfördes framkom ett tydligt mönster i det informanternas i fråga talade om som betydande för ungdomar att ta del av inom kristendomsundervisningen där upplevelser av olika slag var någonting informanternas vid ett flertal tillfällen återkom till. De subteman som senare under arbetets gång kunde urskiljas var riter och traditioner, andliga upplevelser samt upplevelsebaserat lärande. Olika former av upplevelser inom religionskunskapen för ungdomar ansågs av flera informanter vara av stor betydelse för ungdomars kristendomsutbildning. Religionen som sådan menar flera informanter blir mer intressant och levande i och med personliga upplevelser.

5.2.1 Riter och traditioner

Riter och traditioner inom kristendomen menar ett flertal informanter är av stor betydelse för ungdomar, både som innehållsmässiga aspekter, men även att ungdomarna

själva i kristendomsundervisningen ska få möjlighet att uppleva kristendomen genom riter och traditioner. Av de totalt tio intervjuer som genomfördes var bönen ett återkommande ämne. Både präster och lärare menade att ungdomar bör få ta del av bönen vid olika undervisningstillfällen. Lärare två och lärare tre talade under intervjuens gång om betydelsen av att undervisa ungdomar om bön och vad en bön kan vara samt betyda för olika individer. Lärare två talade om bön som ett inre samtal där individen exempelvis kan tänka och önska någonting för sig själv. Lärare två tog upp ett ständigt aktuellt exempel som de flesta ungdomar i skolåldern kan relatera till, att ett prov eller en annan skoluppgift ska lyckas. Lärare två menade att det är viktigt att hens elever får förståelse för att det inre samtalet där en individ önskar att ett prov ska bli godkänt också är en form av bön och att det inte behöver vara mer komplicerat än så. Lärare tre menade även att det finns en föreställning om att en bön är någonting som är synligt för utomstående, men att så inte behöver vara fallet. Samma lärare talade även om religiösa inslag som en del av många människors vardagsliv som kan ta sig uttryck på ett sådant sätt att individen inte nödvändigtvis reflekterar över att en handling är en kristet religiös handling. Detta menade lärare tre var viktigt att hens elever får en förståelse för eftersom de lever i ett land präglad av kristendomen.

...plocka ner ritualer och liksom seder eller traditioner till att det är liksom, det är inte något konstigt bara för att det är inom kristendomen, utan det är saker man gör fast som man kanske gör på andra sätt, men som har samma innebörd

Flera av de präster som intervjuades för uppsatsen i fråga talade även de om bönen som viktig. De menade att det är viktigt att ungdomar får hjälp med att hitta ett sätt att be som känns rätt och bekvämt för dem. Flera präster talade även om mässa och andakt som betydande delar av kristendomsundervisningen gällande riter och traditioner då ungdomar bör få möjligheten att uppleva kristendomen genom de riter och traditioner som finns inom kristendomen. Präst fem förespråkade gudstjänst som ett viktigt inslag i undervisningen, där hen ansåg det vara viktigt att ungdomar får kunskap om hur en sådan faktiskt utförs.

5.2.2 Andliga upplevelser

Andliga upplevelser av olika slag var någonting som framkom under intervjuerna och ansågs vara betydande för ungdomars kristendomsundervisning. Djup och andlighet för

att väcka ungdomars nyfikenhet gällande kristendomen och förmågan att vid ett undervisningstillfälle skapa en meningsfull upplevelse för ungdomarna menade informanter vara betydande för undervisningen. Att fokusera på känslan inom kristendomen och den längtan efter något betydande som kan finnas hos individer menade präst fyra vara ett sätt att få ungdomar att intressera sig för religionen och därför menade hen det vara betydande att lägga ner tid och fokus på just känslan inom religionen och inte bara de faktamässiga aspekterna. Samma präst talade även om att tänka och känna olika former av livsfrågor inom kristendomen och att även det ska vara betydande för ungdomars kristendomsundervisning.

5.2.3 Upplevelsebaserat lärande

Vid undervisningstillfällena i gymnasieskolan eller inom den Svenska kyrkan menade ett flertal informanter att upplevelsebaserat lärande i många fall var att föredra. Upplevelser av olika slag samt praktiska övningar i samband med kristendomsundervisningen menar flera informanter var positivt. Under intervjuerna talade främst två informanter om att Bibeln bör inkluderas i undervisningen och att ungdomar bör få arbeta med Bibeln och lära sig mer om hur den samt hur en psalmbok är konstruerad. ”Leka lite mer med Bibeln och satsa lite mer på Bibeln, så att säga”. Präst ett är under intervjuens gång tydlig med att hen vill att Bibeln ska ta mer plats i kristendomsundervisningen och att ungdomarna ska få möjlighet att undersöka den för att på så sätt öka sin kunskap om kristendomen som religion. Lärare tre menade vidare att bibelberättelser är betydelsefulla och att högläsning av kortare citat eller texter ur Bibeln är någonting som hen väljer att arbeta med tillsammans med ungdomarna.

Praktiska kunskaper av olika slag var ett återkommande tema under intervjuerna och präst fyra betonar vikten av att uppleva kristendomen som religion och att fokusera undervisningen på *hur* människor inom kristendomen tror istället för *vad* de tror på. Lärare fem talar om att hen aktivt väljer att fokusera på vad kristna ord och handlingar faktiskt betyder och hur människor som är kristet troende lever sina liv. Lärare ett, lärare två, lärare tre och präst fem är även de tydliga med att religionsutövandet och upplevelsen av religionen i fråga bör fokuseras på i undervisningen och lärare två menar att hen vill göra undervisningen mindre bildlig till förmån för upplevelsen.

5.3 Kristen värdegrund

Inom temat kristen värdegrund återfinns bland annat levnadsregler, sedlighet samt förebilder att eftersträva inom den kristna gemenskapen. Det framgår inte att någon informant hävdar att det finns tvång eller krav att uppnå för att kunna identifiera sig som kristen, däremot förespråkar flera informanter att anammandet av den kristna tron med största sannolikhet kommer att generera en önskan att efterleva den kristna värdegrunden. Etik och moral, ansvar och Jesus som ideal är subteman och syftar till ungdomars vetskap kring hur kristna människor förhåller sig till dessa.

5.3.1 Etik och moral

Lärare tre, lärare fem och präst tre menade uttryckligen att det är viktigt att undervisa om kristen etik och moral, men större delen av informanterna resonerar kring etiska och moraliska aspekter utan att ordagrant nämna dessa begrepp. Exempelvis uttrycker präst fyra att det är viktigt att prata om vad som är gott och ont samt livsfrågor och hävdar vidare att "tro är ett sätt att leva". Även lärare två anser att kristna värderingar bör tas upp i undervisningen för att öka kunskapen kring den kristna värdegrunden samt hur det kommer till uttryck. Den kristna människosynen nämns av lärare ett och lärare fem som betydelsefull kunskap att förmedla till eleverna.

5.3.2 Ansvar

Det ansvar som informanterna återgav som viktigt att diskutera med ungdomar handlade både om ansvar för sin egen kropp samt ansvar för skapelsen. Präst fyra säger att det är nödvändigt att tillsammans ställa sig frågan "Hur handskas vi med skapelsen?" för att visa på det ansvar som kristna i och med tron på Guds skapelse har. Även präst tre menar att det är viktigt att vara medveten om ansvaret gentemot naturen, skapelsen och miljön. Ungdomar bör ha kunskap om att en kristen tro förutsätter ett ansvar för den egna kroppen, då denne är av Gud skapad, detta menar präst två och säger vidare att det är av vikt att ungdomar får möjlighet att resonera kring "Vad innebär det att vara människa?" samt att förmedla den kristna synen på detta. Ytterligare en präst talade under intervjun om ansvaret för kroppen och uttryckte "livets värde" som viktig aspekt inom kristendomsundervisning.

5.3.3 Jesus som ideal

Utifrån den kristna värdegrunden talade flertalet informanter om Jesus, hans karaktärsdrag och handlingar, där dessa egenskaper anses vara målbilden för den kristna människan, vilket i sin tur är viktigt att ungdomar har kännedom om. Präst två berättade att den kristna människosynen bör överensstämma med synen på Gud och Jesus, där de kan ses ungefär som idoler.

Tron på Gud, tron på Jesus förutsätter ett bemötande av andra människor på det sättet som tron säger så att säga. Relationen till Gud och till Jesus och relationen till mina medmänniskor måste stämma överens.

Citatet ovan beskriver att relation är viktigt inom kristendomen, men fungerar här som en aspekt av synen på Jesus och vad den förmedlar. Präst fyra förtydligar i sin intervju resonemanget med Jesus prestationer och vad de innebär för den kristna människan idag, "Jesus, hans gärningar och vad de står för". Det anses alltså vara viktigt att ungdomar får kunskap om Jesus värderingar och handlingar samt vilket värde de har idag. Lärare tre är av samma åsikt, "Jesus, han som person, hans karaktärsdrag" och menar att det finns ett stort innehåll att lära av denna aspekt. Även präst tre förespråkar undervisning om Jesus, kopplar det till moral och ställer frågan "hur ska man vara som människa?". Hen svarar själv på frågan att "Jesus är målbilden".

5.4 Kristendomens särdrag och likheter i förhållande till andra världsreligioner

En viss tvetydighet uppkom vid analysen av intervjuerna, där både kristendomens särdrag ansågs vara viktigt att förmedla till ungdomar, men även de likheter som finns med andra religioner. Den data som framkom ur den kontexten finns under likheter och skillnader mellan övriga världsreligioner. De kristna särdragen, alltså vad som är unikt med kristendomen bildade två subteman, Bibeln och bibelberättelser samt Gudssyn. Under första subtemat återfinns innehåll som går att finna i Bibeln och under gudssyn finns redogörelser gällande den kristna guden och vad som är utmärkande med denna.

5.4.1 Bibeln och bibelberättelser

De flesta informanter har i sina intervjuer angett innehåll i bibeln som en väsentlig del av kristendomsundervisningen, vissa mer uttryckligen än andra. Bland annat präst ett

som uttryckligen anser att det är viktigt att undervisa i och om bibelberättelser, detsamma gäller präst tre samt präst fem som vidare menar att även bibelpersoner och bibelkunskap är av betydelse. Inom ramen för bibelberättelser tycker präst två och lärare tre att skapelseberättelsen är betydande kunskap för ungdomar, lärare två är enig och menar därtill att synden är viktig i relation till skapelseberättelsen. Lärare fyra talar ur ett bredare perspektiv och berättar att hen anser att trosfrågorna har en betydande roll i undervisningsinnehållet. Lärare fyra tar också upp Jesus uppståndelse. Detta är även någonting som präst tre anser är grundläggande i och med kunskap om "själva historien och faktan, vissa skeenden, exempelvis vad julen symboliserar, påsk och jesu födelse och liv".

Präst två anser att det är viktigt att undervisa om "Grunden till tron och varför man ska vara kristen" i vilket mycket av den informationen finns i Bibeln. Präst ett menar att det är viktigt att arbeta med bibeln, men även på ett källkritiskt sätt där hen ställer frågan: "vad är relevant ur Bibeln idag?" Präst fem menar att evangeliet om Jesus Kristus och det glada budskapet är kärnan inom kristendomen och att det är betydande för kristendomsundervisningen.

5.4.2 Likheter och skillnader mellan övriga världsreligioner

Många informanter har talat om att det är viktigt att ungdomar är medvetna om likheterna mellan andra religioner och framförallt släktskapet mellan de abrahamitiska religionerna. Präst ett, lärare två, lärare tre och präst två uttrycker detta som av betydelse och sistnämnda menar vidare att det dessutom är viktigt att berätta var i historien som skillnaderna utgörs. "Jag brukar säga att judar, muslimer och kristna går tillsammans en väldigt lång väg på stigen, men när det kommer till synen på vem Jesus är, det är där den stora skillnaden blir så att säga." Präst två uttrycker således att det finns en relevans i att undervisa om kristendomens relation till judendomen och islam, men framhäver också de skillnader som finns och talar då utifrån samtliga världsreligioner. Det som skiljer kristendomen från andra religioner anser lärare fyra är betydande för undervisningen, i vilket lärare fem är enig och vill framhäva kristendomens grunder och kännetecken. Genomgående för flertalet informanter är en önskan att eleverna ska bli medvetna om kristendomens likheter och skillnader med en ökad respekt och förståelse som mål. Lärare tre menar att "Det finns ett vi och dom-tänk som vi försöker få bort" och lärare fem berättar att hen försöker framställa kristendomen

och kristna människor utifrån ett perspektiv utan fördomar där "alla är lika konstiga i så fall". Liknande synsätt har lärare ett som undervisar utifrån att "Kristendomen är en religion bland andra religioner" och syftar till att erbjuda ett bredare synsätt för eleverna, där kristendomen inte upplevs som särskilt underlig.

5.4.3 Gudssyn

"Det finns en gud som älskar oss och vill vara med oss" berättar präst fem i ett försök att definiera den kristna guden, hen pratar utförligt om svårigheterna i att beskriva Gud, men menar samtidigt att det är väsentligt att undervisa om gudssyn. Fyra informanter säger i sina intervjuer att treenigheten är ett kristet särdrag viktigt för eleverna att ha kännedom om, vilket här har kategoriserats under gudssyn. Präst tre, lärare ett samt lärare fem benämner uttryckligen gudssyn som betydande undervisningsinnehåll, präst två är av liknande uppfattning men resonerar dessutom kring inkarnationen och menar att det är av betydelse för den kristna gudssynen. Präst fyra anser att det är viktigt att ungdomar får chansen att bli medvetna om vad "Gud faktiskt är för någonting" och beskriver: "Gud är annorlunda, Gud är inte en gubbe."

5.5 Förståelse

Under de intervjuer som genomfördes var förståelse av olika slag återkommande och någonting som ett flertal informanter ansåg vara betydande för ungdomars kristendomsundervisning. Det var främst två typer av förståelse som informanterna talade om, förståelsen för det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling genom tiden samt människors förståelse för sina medmänniskor.

5.5.1 Förståelse för det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling

Ett flertal informanter betonade vikten av att känna till Sveriges historia då landet är präglad av kristendomen. Lärare två var tydlig med att en förståelse för var samhället kommer ifrån, varför samhället är uppbyggt som det är samt hur våra svenska värderingar kan förklaras är viktigt för eleverna att få kunskap om och att hen därför väljer att fokusera en del av undervisningen på förståelse för samhället. Samma lärare talade även vikten vid att undervisa om de förändringar som skett i kristendomen över tid. Lärare tre talade precis som lärare två om de förändringar som har skett i religionen och menar då att det är viktigt att undervisa om reformationen och viktiga förändringar

inom den kristna kyrkan och att då belysa den processen, men även ge eleverna en förståelse för den moderna tron och hur den kan komma till uttryck.

Kristendomen är en del av bildningen, exempelvis kultur, konst, arkitektur, ja litteratur. Kan man inte det religiösa, alltså bibeln, den kristna historien i Sverige då han man ju svårt att tolka vårt kulturarv. Det är ju en otrolig brist på bildning om man inte kan de grejerna. Kan man inte dessa grejer är det ju väldigt mycket man inte kan ta till sig av.

Lärare fem talade om att det är viktigt för hen att ge eleverna en förståelse för att religion och då mer specifikt att kristendomen inte bara är ett skolämne som saknar förankring i det verkliga livet. Läraren i fråga talade om vikten vid att eleverna blir medvetna om att kristendomen är en del av samhället vi lever i och att hen därför anser det vara viktigt att ge eleverna kunskap om den kristna historien som bland annat innefattar kyrkosplittningen. Präst fem är även tydlig med att det är viktigt att de ungdomar hen möter förstår att Sverige faktiskt är ett kristet land även om det vid första anblick inte alltid är tydligt.

5.5.2 Förståelse för sina medmänniskor

Förståelse för andra människor var ett ämne som de flesta informanter på något sätt resonerade kring. Lärare fyra berättade att hen arbetar för att hjälpa eleverna att sätta in sig själva i ett större perspektiv och att på så sätt öka elevernas förståelse för andra människors sätt att leva och tro. "Mitt uppdrag är inte att få dem att bli kristna utan mitt uppdrag är ju att faktiskt få dem att förstå vad en kristen identitet kan innebära." Citatet kommer från präst ett där hen talade om förståelse för människor och då mer specifikt människor som har en kristen tro av något slag. Präst ett är tydlig med att syftet inte är att ungdomarna hen möter i sitt arbete som präst ska bli kristet troende och ansluta sig till den Svenska kyrkan. Präst ett talar istället om att det är betydande för ungdomar att förstå vad det innebär att vara kristen, eller som hen säger, vad en kristen identitet kan innebära.

Medmänsklighet och förmågan att på ett respektfullt sätt möta människor med exempelvis annan religiös tillhörighet och att på ett sakligt och sympatiskt sätt kunna resonera kring frågor tillsammans framkom som betydande egenskaper ungdomar bör få med sig ut i livet. Präst tre la även vikt vid huruvida en kristen identitet är någonting

som människor idag kan känna sig bekväma med och att det är viktigt för ungdomar att förstå att bara för att Sverige är ett land präglad av kristendom så är det i vissa fall kontroversiellt att kalla sig själv för kristen. Även HBTQ-frågor, tvåsamhetsnormen och därmed den traditionella bilden av hur en familj ser ut samt kvinnans roll var även någonting som ett flertal informanter la vikt vid när de på olika sätt i sina yrken mötte och undervisade ungdomar i kristendomskunskap. Detta då de anser det vara viktigt att diskutera dessa frågor för att på så sätt få en förståelse för sina medmänniskor. Lärare fem berättar även att hen väljer att fokusera vissa delar av kristendomsundervisningen på sådant som eleverna i fråga har ett intresse för och vill veta mer om och att detta i många fall leder in kristendomsundervisningen på frågor om exempelvis sexualitet eller relationer.

6. Resultat II

Under resultatets andra del kommer specifika skillnader och likheter mellan prästernas och lärarnas svar att utrönas och poängteras. Variationerna i svaren beskrivs under vardera kärntema och definieras utifrån innehållet i subtemana. De funna likheter och skillnader som redogörs för utgår ifrån de utformade matriserna där det tydligt framgick i vilken omfattning vardera yrkesgrupp uttalat sig om ämnen relevanta för respektive subtema.

6.1 Relationer

Under intervjuerna framkom ett flertal skillnader mellan vad de två undersökta yrkesgrupperna ansåg vara viktigt att ungdomar får kunskap om, framförallt inom temat relationer. En skillnad som upptäcktes var att samtliga präster menade att den gemenskap som finns inom Svenska kyrkan och som kristendomen kan erbjuda människor var viktig att ungdomar i gymnasieålder fick kunskap om. Detta var ingenting som någon lärare tog upp eller menade var av betydelse. En annan skillnad som kunde utrönas mellan yrkesgrupperna var att samtliga präster menade att relationen till Gud var betydande för kristendomsundervisningen. Endast två lärare talade om innehåll i undervisningen som kunde placeras inom samma kategori. De lärare som menade att relationen till Gud var betydande för undervisningen syftade främst på kärleksbudskapet samt den kristna synen på försoning.

6.2 Upplevelser

En större del av informanterna berättade att de ansåg upplevelser vara ett viktigt innehåll i undervisningen, närmare bestämt alla förutom präst två och lärare fyra. Fyra präster respektive två lärare pratade om riter och traditioner som undervisningsinnehåll och hade liknande idéer kring vad de ansåg vara väsentligt för ungdomarna att ta del av. Bönen var den aktivitet som var utmärkande för innehållet i subtemat i fråga och menas vara viktig för eleverna att ha kännedom kring, alternativt även prova på.

Under subtemat andliga upplevelser angav fyra av fem präster att de bedömde denna aspekt vara av betydelse för att öka kunskaperna om kristendomen, ingen av de intervjuade lärarna nämnde något som kunde kopplas till andliga upplevelser. Det innehåll som tematiserats under andliga upplevelser bestod till stor del av känslobaserade upplevelser kopplade till kristendomen, exempelvis att känna ett djup

eller en längtan. Det sista subtemat, upplevelsebaserat lärande syftar till att ungdomar i undervisningen ska få möjlighet att genom praktiska erfarenheter utöver riter och seder berika sin kunskap gällande kristendomen, exempelvis genom att bläddra i en psalmbok eller möta präster. Alla de informanter som angivit svar under upplevelser har även uttryckt upplevelsebaserat lärande som viktigt.

6.3 Kristen värdegrund

Flertalet informanter har angett etik och moral som viktigt undervisningsinnehåll, närmare bestämt tre präster och fyra lärare. Återkommande kodord för lärare under detta subtema har varit människosyn, någonting ingen präst uttalade. Den kristna etiken och moralen menas av präst två och präst tre inte är en förutsättning för den kristna individen utan snarare en effekt av kristen tro. Präst tre hävdar att ”Du kommer att bli snäll för att det händer något” vilket tyder på att en omtänksamhet inte är ett krav inom kristendomen, utan en bieffekt. Ansvar är ett ämne som fyra präster diskuterat och menar att den kristna innebörden av detta är av betydelse för undervisning. Ingen lärare har återgett detta ämne som viktigt. Gällande subtemat Jesus som ideal har alla präster förutom präst ett uttryckt en åsikt om att detta är väsentlig kunskap. Jesus, hans gärningar och vad de innebär för den kristna tron samt för individen har beskrivits ha en betydande roll i kristendomsundervisningen. Liknande tankesätt har beskrivits av lärare tre som menar att beskrivning av Jesus karaktärsdrag kan generera väsentlig kunskap. Förutom lärare tre är det ingen ur den yrkeskategorin som talat om detta.

6.4 Kristendomens särdrag och likhet i förhållande till andra världsreligioner

Bibeln och bibelberättelser var återkommande ämnen under ett flertal intervjuer med både lärare och präster. Endast en lärare samt en präst talade inte om Bibeln eller de berättelser som återfinns i den. Även kristendomens särdrag och likheter jämfört med de övriga abrahamitiska religionerna var någonting representanter för de båda yrkesgrupperna ansåg vara viktigt att undervisa om. Dock talade samtliga präster om detta medan endast två lärare tog upp skillnader och likheter mellan kristendomen och andra religioner. Den kristna gudssynen talade både präster och lärare om som någonting de på olika sätt valde att fokusera på i sina möten med ungdomar.

6.5 Förståelse

Under rubriken förståelse kunde två subteman fastställas vilket var förståelse för det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling samt förståelse för sina medmänniskor. Det fanns avgörande skillnader mellan vad de två olika yrkesgrupperna menade var viktigt att ungdomar fick kunskap om gällande förståelse. Samtliga lärare har talat om förståelse inom båda subtemana, men enbart två präster har nämnt någonting inom temat. Ett flertal lärare talade om HBTQ-frågor, kvinnans roll i samhället samt hur kärleksrelationer människor kan se ut. Dessa frågor var det ingen präst som tog upp under sina respektive intervjuer. Däremot talade flera präster övergripande om kärlek, gemenskap, bekräftelse och trygghet inom andra teman utan att specifikt nämna könsroller, homosexuella relationer eller könstillhörighet.

7. Diskussion

De två frågeställningar som uppsatsen har utgått ifrån är *Vad anser gymnasielärare i religionskunskap respektive präster inom Svenska kyrkan vara de viktigaste aspekterna i kristendomsundervisning på gymnasienivå i den svenska skolan idag?* samt *Vilka eventuella skillnader och likheter kan urskiljas mellan präster och lärares uppfattningar?* Under vår undersökning framkom flera innehållsmässiga aspekter informanterna från respektive yrkesgrupp menade var viktiga att ungdomar får ta del av under sin kristendomsutbildning. Det gick även att urskilja specifika likheter och skillnader mellan vad representanterna för vardera yrkesgrupp menade var mer eller mindre viktigt att undervisa om i religionskunskap.

7.1 De viktigaste innehållsmässiga aspekterna i undervisningen

Den första frågeställningens resultat består av de huvudteman som redovisats för i resultatet. Inom de olika subtemana finns både likheter och skillnader i uppfattningar yrkesgrupperna emellan, således redovisar huvudtemana en generell bild av vad som anses vara av betydelse i vår undersökning. Såväl lärare som präster anser att relationer, upplevelser, kristen värdegrund, kristendomens särdrag i likheter i förhållande till andra världsreligioner samt förståelse är viktiga ämnen inom kristendomsundervisningen.

Varför dessa anses vara viktiga kan förklaras utifrån Falkevalls studie där det menas att den största påverkande komponenten i utformningen av undervisningen är eleverna. Förutom eleverna är samhället samt lärarnas egna personligheter faktorer som inverkar på undervisningsinnehållet (Falkevall 1995 s. 27). Vad som motiverade informanterna i denna uppsats till sina svar är okänt, men skulle kunna beskrivas utifrån Falkevalls påverkansfaktorer. Alltså att informanterna återgav aspekter inom kristendomen som har uppfattats vara av intresse för eleverna, vad som personligen intresserar dem samt att innehållet utformats i relation till samhällsrelevans. Även Fancourt har undersökt vad som styr undervisningen, då specifikt kristendomsundervisningen i England med fokus på lärarens beslut. De påverkansfaktorer som framkom i den undersökningen baserades på lärarens undervisningssyfte, vilket i sin tur menas utgå från den personliga religiösa övertygelsen, erfarenheten samt sakkunskapen (Fancourt 2017 s. 123). Även Olivestam har undersökt lärares egenskaper i relation till undervisningen, vilket resulterade i olika kompetenser som krävs för att undervisningen ska bli relevant för eleverna. Dessa förmågor är kognitiv, kulturell, kommunikativ, kreativ, social och

didaktisk kompetens (2012 s. 52). Huruvida de informanter som är lärare i denna undersökning är kristna eller inte förefaller oklart, detsamma gäller deras expertområden, vidden av deras kunskaper inom kristendomen och deras kompetenser som lärare. Dock kan principerna fungera som ytterligare förklaring till varför just de teman som konstruerats i denna undersökning ansågs vara av betydelse inom kristendomsundervisning.

Lena Roos skriver i sina kapitel i *Religionsdidaktik* av Malin Löfstedt att praktiskt utförande är bidragande till att öka kunskaper inom kristendomen. Hon menar exempelvis att det finns stor relevans i att eleverna får möjlighet att arbeta med Bibeln, då det är en del av allmänbildningen (Roos 2011 s. 143). Olivestam är av liknande uppfattning och menar att en upplevelsebaserad undervisning är att föredra då det genererar ökad förståelse och kunskap för eleverna. Specifikt framhåller Olivestam studiebesök som en viktig aspekt inom religionsundervisningen (2012 s. 55-58). Även Roos beskriver studiebesök som en viktig aspekt inom religionsundervisningen. Hon menar att det ökar inlärningsförmågan i och med att flera sinnen aktiveras och därmed förenklar för eleverna att minnas innehållet. Genomgående för flertalet av informanternas svar är att upplevelser, studiebesök, gemenskap samt verklighetsförankring är viktiga kontexter i undervisningen och är således överensstämmande med tidigare forskning.

Vidare talar flertalet informanter om att elevernas inflytande, engagemang och delaktighet i undervisningen är faktorer av betydelse. Denna aspekt är synlig under ett flertal subteman i resultatet, däribland relationer, upplevelser samt förståelse och nämns av båda yrkesgrupperna. Falkevall menar att den största påverkande komponenten i utformningen av undervisningen är just eleverna (1995 s. 27) och detta framhålls av informanterna som överensstämmande. Såväl lärare som präster har i stor utsträckning resonerat utifrån vad som skulle vara intressant för eleverna alternativt vad som skulle kunna vara av störst nytta för dem.

7.2 Likheter och skillnader i åsikter mellan yrkesgrupperna

I vår undersökning framkom ett antal skillnader och likheter. Det var övervägande flest likheter mellan de båda yrkesgruppernas uppfattningar, men även ett antal skillnader

kunde urskiljas. Skillnaderna mellan lärare och prästers uppfattningar blev tydliga i subtemana kyrkans gemenskap, andliga upplevelser, ansvar, Jesus som ideal, förståelse för det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling samt förståelse för sina medmänniskor. Dessa skillnader kan eventuellt förklaras genom den teori uppsatsen utgått ifrån samt den tidigare forskningen. Ett exempel på skillnader gällande den innehållsmässiga aspekten av undervisningen är skillnaden inom sub temat förståelse för sina medmänniskor, men samtliga skillnader mellan vad lärare och präster anser vara viktigt att undervisa om kan förklaras utifrån samma principer som exemplifieras nedan.

Utifrån Klafkis kritisk-konstruktiva didaktik där undervisningens mål är att eleverna skall uppnå självbestämmande, medbestämmande samt solidaritet (1997 s.220) finns en tydlig hänvisning till lärarnas svarsdata, där samtliga lärare återgav svar inom temat *förståelse för sina medmänniskor*, medan enbart en präst talade om ämnen möjliga att koppla till detta. Det är även enbart lärare som talat om att kristen människosyn är viktigt att undervisa om. Eventuell anledning till detta är att lärare återger faktiskt potentiella aspekter och präster enbart kan svara hypotetiskt eller önskande. Lärarna har möjlighet att ta beslut utifrån sina omdömen för vad som är viktigt för ungdomarna, men prästerna har begränsade alternativ för påverkan av ungdomars kunskap, där konfirmationen är en liten del. Oförmågan att inte kunna ta ett faktiskt beslut eller på något sätt påverka pågående undervisning är i enlighet med Klafkis teori, då han menar att samtliga innehållande didaktiska aspekter inom teorin är orienterade mot det övergripande målet (Klafki 1997 s.220).

Ytterligare en skillnad som uppmärksammades gällande sub temat förståelse för sina medmänniskor var att flera lärare talade om HBTQ-frågor, könstillhörighet samt homosexualitet som viktiga innehållsmässiga aspekter att ta upp i undervisningen. Dessa specifika frågor var det ingen präst som under sina intervjuer tog upp som betydande. Däremot talade ett samtliga präster mer övergripande om kärlek, gemenskap och trygghet utan att nämna just HBTQ-frågor eller könstillhörighet. Detta kan möjligtvis förklaras genom den teori denna uppsats tagit avstamp i samt i en del av den tidigare forskningen, nämligen Wiréns bok *Utmaningsdriven undervisning - Hur kyrkan kan dela tro och liv idag*. Klafkis teori kan vara en möjlig förklaring till varför det var just lärare som tog upp dessa specifika frågor medan prästerna inte gjorde det på samma sätt. En lärares uppgift är att bland annat skapa solidariska medborgare och då kan

frågor som rör exempelvis HBTQ eller homosexualitet vara betydelsefulla att ge ungdomar förståelse för. Uppdraget att skapa solidariska medborgare har inte präster inom Svenska kyrkan på samma sätt vilket kan vara en förklaring till varför just dessa specifika frågor inte talades om. Däremot är självförståelse, identitet, lärljungaskap samt medarbetarskap några ledord för den kristna undervisning Wirén studerat (Wirén 2017 s.64). Den skillnad som upptäcktes kan då möjligen förklaras med att präster och lärare har olika syften för sin undervisning och väljer då olika innehållsmässiga aspekter som är överensstämmande med undervisningens syfte.

Jackson menar i sin studie *Religious education: an interpretative approach* att samarbete mellan lärare och religiösa ledare bör uppmuntras, då innehållet i undervisningen kan komma att bli mer rättvist redovisat samt att en önskad representation uppnås (2002 s. 134–135). Spekulerat utifrån uppsatsens resultat skulle ett samarbete lärare och präster emellan i den svenska skolan inte innebära några större svårigheter, då informanternas svarsdata i stor grad är överensstämmande. I de fall skillnader i ämnen uppstått finns den teoretiska förklaringen med avsaknad av utbildningsmål. I och med att Sverige är ett sekulärt land där Svenska kyrkan och staten är separerade antas det att kyrkan inte har något som helst inflytande på den undervisning som bedrivs. Som vår undersökning har visat och som Roos och Olivestams forskning stödjer är upplevelsebaserat lärande att föredra. Möten med religiösa företrädare som kan utformas på olika sätt, antingen i form av ett studiebesök eller att den religiösa företrädaren i fråga besöker en klass under deras religionslektion är något som informanter talade om som betydande och positivt för religionskunskapen. Trots att kyrka och stat är sekulariserade och att kyrkan inte ska ha ett inflytande över undervisningen kan detta ske i och med ett eventuellt möte mellan en klass och en präst. Under exempelvis ett studiebesök är prästen i fråga med och formar just det lektionstillfället och kan i viss mån välja vilket innehåll hen vill ha om läraren i fråga har tagit beslutet att ett studiebesök är att föredra.

Resultatet visar relativt överensstämmande svar på vad som anses vara viktigt innehåll från såväl lärare som präster, vilket är de fem konstruerade huvudtemana. Mer ingående likheter och skillnader framkom inom subtemana, där likheter i åsikter var mest framträdande. Det krävs fortsatt forskning inom området för att kunna ge en mer övergripelig beskrivning, med redogörelser för vad båda yrkesgrupper anser vara

betydelsefullt innehåll samt likheter och skillnader i uppfattningar. Huruvida dessa beskrivningar är av betydelse för kristendomsundervisningens utformning och innehåller sig svårt att spekulera kring, men kan vara nyttigt att ta hänsyn till i förhållande till rättvist representativ utbildning. Det är även möjligt att ämnet i fråga helt enkelt kan intressera, oavsett yrkesroll.

9. Referenser

Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Falkevall, Björn (1995). *Hur formas undervisning: en studie av lärares tänkande om sitt handlande inom skolämnet religionskunskap*. Stockholm: HLS

Fancourt, Nigeln (2017). Teaching about Christianity: a configurative review of research in English schools. *Journal of Beliefs & Values*, 38:1, s. 121-133

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Jackson, Robert (1997). *Religious education: an interpretive approach*. London: Hodder & Stoughton

Klafki, Wolfgang. (1997). Kritisk-konstruktiv didaktik. I Uljens, Michael (red.). *Didaktik: teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur, s. 215-228

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket

Olivestam, Carl Eber (2012). *Religionsdidaktik: om perspektiv, teori och praktik i religionsundervisningen : handbok för religionslärare*. Stockholm: Remus

Roos, Lena. (2011). Ansikte mot ansikte. I Löfstedt, Malin (red.). *Religionsdidaktik: mångfald, livsfrågor och etik i skolan*. Lund: Studentlitteratur, s. 204-215

Roos, Lena. (2011). Närbkontakt och nätkontakt. I Löfstedt, Malin (red.). *Religionsdidaktik: mångfald, livsfrågor och etik i skolan*. Lund: Studentlitteratur, s. 143-147

Wirén, Jakob (2017). *Utmaningsdriven undervisning: hur kyrkan kan dela tro och liv idag*. Stockholm: Verbum

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Intervjufrågor C-uppsats

1. Vad lägger du störst vikt vid inom kristendomsundervisning för ungdomar i gymnasieålder i din undervisning/konfirmation/samtal?
2. Vad anser du i din yrkesroll är de viktigaste innehållsmässiga aspekterna i kristendomsundervisningen på gymnasienivå i svenska skolan idag? Varför anser du det?
3. Vad anser du i din yrkesroll bör läggas minst vikt vid inom kristendomsundervisningen på gymnasienivå i den svenska skolan idag? Varför anser du det?
4. Tror du att det är någon skillnad på vad lärare och präster anser är det mest betydelsefulla kunskaperna för ungdomar att få med sig från gymnasietiden gällande kristendomen? Motivera dina åsikter.

Bilaga 2 – Informationsbrev

Informationsbrev

Vi heter Elin Eriksson och Klara Hjalmarsson och vi går fjärde året på ämneslärarprogrammet inriktning svenska och religion vid Högskolan i Gävle. Vi håller nu på att skriva vår C-uppsats inom religionsämnet. Syftet med vår uppsats är att undersöka huruvida det finns någon skillnad mellan vad religionslärare på gymnasiet anser vara det viktigaste att undervisa om i kristendomen jämfört med vad präster inom Svenska kyrkan anser är de mest väsentliga delarna av kristendomen och vad som borde läras ut till gymnasieelever årskurs ett. Vi kommer att genomföra totalt tio stycken intervjuer varav fem intervjuer kommer att genomföras med präster inom Svenska kyrkan och resterande fem intervjuer kommer att hållas med gymnasielärare i religionsämnet.

Intervjun beräknas ta cirka 30 minuter och våra frågor behandlar din uppfattning gällande kristendomsundervisning. All information kommer att behandlas konfidentiellt och ditt namn samt arbetsplats kommer inte att figurera i uppsatsen. Intervjun kommer att spelas in så att vi kan arbeta med materialet under vår skrivprocess. Inspelningen kommer att behandlas på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av den. När uppsatsen är inlämnad samt godkänd kommer allt inspelat material att förstöras. En kopia av den färdiga uppsatsen kommer att skickas till dig via mail.

Intervjun är helt frivillig och du har möjlighet att när som helst avbryta intervjun om du så önskar. Du kan även avbryta ditt deltagande vid ett senare tillfälle utan vidare motivering.

Har du några funderingar är du välkommen att kontakta oss via mail.

Elin Eriksson - ofk15een@student.hig.se

Klara Hjalmarsson - ofk15khn@student.hig.se